

IANCU FLONDOR, ARTIZANUL UNIRII BUCOVINEI CU ROMÂNIA

ANA-GABRIELA POGOREVICI

Iancu Flondor, the architect of Bukovina's Union with Romania

Abstract*

The political activity of Iancu Flondor represents a subject of interest for the history of both Bukovina and Romania. His national education and high intellectual upbringing transformed Iancu Flondor into a remarkable public personality in Bukovina, being considered not only a great patriot but also a “model of public honesty”. There is a strong connection between the name of Iancu Flondor and a historical event of great importance: the Union of Bukovina with the Kingdom of Romania in 1918. During the Great War Iancu Flondor remained in Bukovina, convinced that the war was about to have a happy ending for this Romanian province. Under the protection of Romanian troops, the Romanian Council summoned a General Congress of Bukovina for 15/28 November 1918. The Congress elected the Romanian Bukovinian politician Iancu Flondor as chairman, and voted for the union with the Kingdom of Romania, with the support of the Romanian, German and Polish representatives.

The Bukovinian politician was very convinced about his role as a leader for the Romanian population from Bukovina, aiming at organizing the social and political life in this province.

Keyword: the Great War, the Romanian National Council, Union with the Kingdom of Romania, the Congress, Iacob Zadik.

„Binecuvântate și pentru mine neuitate au rămas cuvintele răposatului Părintelui D-Voastră, fericitului Domn George cavalier de Flondor, la care fiind eu odată în anul 1885, mi-a zis fiind vorba de D-Voastră: «Părinte, acel bă[i]et al meu sper că va fi odată bărbat la locul său, are talent, dar și inimă de român adevărat» și țin minte că eu cred că nu mă înșel”¹.

---

* Traducere: Ana-Gabriela Pogorevici.

¹ Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita SANIC), Fond *Iancu Flondor*, dosar 2, fila 107.

În istoria popoarelor apar, în momente cruciale ale existenței lor, personalități politice care, intuind marile idealuri, au un rol hotărâtor în realizarea acestora. Un astfel de moment a fost în toamna anului 1918, când Bucovina, după 144 de ani de anexiune austriacă, a fost confruntată cu situația favorabilă de a-și redobândi libertatea de a se reîntoarce la matcă².

Anul 1914 a însemnat pentru Bucovina începutul unei perioade de suferință, de chin, provocată de izbucnirea Primului Război Mondial. În această perioadă, dar cu precădere pentru anul 1918, rolul lui Iancu Flondor este unul crucial. Din iunie 1910, când s-a retras la conacul său de la Storojineț, el nu a mai participat activ la viața politică a Bucovinei. Când i s-a respins demisia și Aurel Onciul i-a cerut să revină la conducerea partidului, omul politic bucovinean i-a răspuns: „M-am hotărât irevocabil. Te supăr, o regret mult, dar n-am încotro. Îți doresc din suflet să fii scutit de decepții amare...”³.

Retragerea lui Iancu Flondor din viața politică a Bucovinei nu a însemnat încetarea luptei politice a românilor împotriva dominației austriece. Prin propaganda neconținută și condusă deosebit de abil din partea lui Nicolae Iorga, de „Liga Culturală”, s-au dezvoltat strădanii iredentiste excepționale, care însă au fost reprezentate de un număr mic de intelectuali. Majoritatea intelectualilor, precum și marea masă a poporului român păstrau însă, în mod oficial, în ciuda tuturor tentațiilor, credința statului austriac. Această stare de lucruri era reliefată la începutul anului 1914 la unison, în toate informațiile siguranței militare austriece și civile⁴.

Anul 1914 moștenise multe rivalități și multe conflicte, iar liniștea ce se observa nu era decât aparentă, ea ascunzând multe nemulțumiri. Rusia, aliată cu Franța, era nemulțumită că Austria stăpânea popoare slave și ținea în dependență economică popoarele slave din Balcani. Teritoriile austriece locuite de slavi urmau să fie încorporate Rusiei, iar statele din Balcani eliberate de dependența economică de Monarhia austro-ungară. În aceste condiții, Austria își pregătea, pe de o parte, armata pentru a preveni atacul Rusiei, iar pe de altă parte recurgea la suprimarea curentelor naționale din cadrul imperiului.

Ideea de revanșă stăpâna și Franța republicană și nu era să dispară decât odată cu retrocedarea teritoriilor pierdute, anume Alsacia și Lorena. Creându-și o mare flotă comercială și alta de război, Germania îi neliniștea pe englezi, care nu erau conformi cu supremația lor maritimă⁵.

² Radu Economu, *Iancu Flondor, date inedite din arhivele statului*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, Editura Academiei Române, anul I, nr. 1 [ianuarie–iunie] 1994, p. 55.

³ Teofil Sauciu-Săveanu, *Ideea națională a Partidului Român din Bucovina de sub președinția lui Iancu Flondor*, în „Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”, Chișinău, Editura Spafării, anul I, nr. 1, noiembrie 1992, p. 49.

⁴ Erich Procopovici, *Mișcarea națională românească în Bucovina și daco-românismul. O contribuție la istoria luptei naționalităților în Austro-Ungaria*, Viena, Editura Hermann Böhlhaus, 1965, p. 124.

⁵ Teodor Bălan, *Bucovina în războiul mondial*, în „Codrul Cosminului”, Cernăuți, VI, 1929, p. 10–11.

În ziua de 28 iunie 1914, arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austriac, a fost ucis la Sarajevo de tânărul sârb Gavrilo Princip. Știrea morții arhiducelui a sosit în Bucovina în aceeași zi și a produs o profundă consternare. Din toate părțile, de la autorități sau corporații, au fost trimise telegrame de condoleanțe la Cernăuți, la adresa guvernatorului, sau la Viena, la adresa autorităților centrale sau a familiei îndurerate. În numele țării, Bucovina a trimis la Viena o depeșă mareșalului Alexandru Hurmuzachi. Consistoriul ortodox din Cernăuți s-a alăturat acestei acțiuni și a ținut, la 30 iunie 1914, o ședință de doliu, hotărând ca în ziua înmormântării lui Franz Ferdinand, „comoara de speranțe a popoarelor credincioase de sub sceptrul habsburgic”, să se tragă „în trei rânduri toate clopotele”⁶.

Și partidele politice au participat la această acțiune, publicând în ziarele lor articole comemorative. Ziarul „Viața nouă”, organul Partidului Național Român, își exprimă, la 30 iunie, compătimirea, amintind că arhiducele avusese intenția să transforme Austria într-un stat federativ, unind pe românii din Austria într-o singură provincie, iar Partidul Țărănesc, în periodicul său „Foaia poporului”, publicase un articol intitulat *Austria în doliu*, prin care adresa împăratului Franz Iosif cuvinte încurajatoare.

Dar diplomația austriacă nu s-a oprit la condamnarea crimei, ea căutând vinovați și instigatori. Pentru ea, atentatul de la Sarajevo nu era fapta izolată a unui tânăr, ci rezultatul unei intense propagande pornite de la Belgrad. În ultimatumul adresat Serbiei, s-a susținut că atentatul fusese pregătit la Belgrad și că oficialitățile sârbe au acordat atentatorului tot spijinul. Serbia a fost somată să declare că e vinovată de atentat și să admită că pe teritoriul ei funcționează supuși străini. Răspunsul Serbiei a fost demn. Se vor face investigații și vinovații, dacă vor fi prinși, vor fi dați în judecată. Răspunsul fiind nesatisfăcător, ambasadorul austriac a părăsit Belgradul, iar la 28 iulie 1914 Austria a declarat război Serbiei. În ultima zi a lui iulie, în Austria se declară mobilizare generală. Începând cu ziua de 6 august 1914, Austria se afla în stare de război și cu Rusia, care venise în ajutorul Serbiei⁷.

Starea de război cu Rusia a trezit în Bucovina entuziasmul elementelor oficiale, care se așteptau ca armata austriacă să pătrundă adânc în teritoriul Rusiei. Oficialitățile nu se gândeau decât la victorie și comunicau această stare de spirit și populației. La 28 iulie 1914, avusese loc o demonstrație patriotică în fața palatului guvernatorului de la Cernăuți⁸. Românii și-au exprimat adevărată bucurie și în cele două cotidiene ale lor, „Foaia Poporului” și „Viața nouă”. În „Foaia Poporului”, Aurel Onciul, șeful Partidului Țărănesc, un convins austrofil, arăta că interesele poporului român erau identice cu cele ale Imperiului Habsburgic, iar „Viața nouă” accentua că soarta românilor se identifică cu cea a Austriei, dar își exprima dorința ca Austria să acorde românilor, după război, noi libertăți. Românii nu doresc decât să fie „alăturați cu celelalte popoare”⁹.

⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁷ *Ibidem*, p. 12.

⁸ *Ibidem*, p. 13.

⁹ *Ibidem*, p. 14.

Ucrainenii se aflau într-o situație în care erau siliți să urmeze interesele Austriei. Situația românilor era alta. În subconștientul lor, românii din Bucovina au fost întotdeauna susținătorii ideii de stat național. La românii din Bucovina ideea austrofilă nu a putut prinde rădăcini. Un singur politician român din Bucovina adera la ideea austrofilă și acesta era Aurel Onciul¹⁰. Prin publicația sa, „Foaia Poporului”, Aurel Onciul își exprima adevărată față de Austria și spera ca aceasta, învingătoare și prin jertfele românești, să le acorde drepturile naționale cuvenite. În Bucovina a fost instaurat un regim de severă supraveghere a românilor, iar Eduard Fischer, comandantul jandarmeriei, vedea în orice român un spion și un trădător. Aurel Onciul a trecut de partea lui Fischer și a încercat să câștige bunăvoința autorităților austriece prin acte de slugărnice, cum ar fi înființarea corpurilor de voluntari români și ruteni, menite a apăra provincia și satele de armata rusească, care, în timpul războiului, a ocupat Cernăuții de trei ori. Aurel Onciul a organizat la Suceava, în noiembrie 1914, o adunare a țăranilor de pe întreg cuprinsul Bucovinei, prin care urmărea să-și arate credința față de imperiu și să determine România să intre în război alături de Tripla Alianță, pentru că țăranimea română se simțea bine sub stăpânire austriacă. Prin această manifestație, Onciul a urmărit și contracararea propagandei refugiaților bucovineni din România¹¹. Ideea austrofilă propagată de Aurel Onciul era diametral opusă ideii naționaliste la care aderau intelectualii români din Bucovina. Aceștia lansau ideea stăpânirii românești în teritoriile ocupate de români. Declarațiile politice făcute în 1914 de către șefii partidelor politice românești nu concordau cu situația reală. Ele erau simple afirmații rostite în fața oficialităților. Poporul credea și dorea altfel¹².

Deși aliat cu Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria și, din 1888, cu Italia), guvernul român a decis, în cadrul unei ședințe a Consiliului de Coroană din 21 iulie/3 august 1914, să adopte o poziție de neutralitate față de evoluția evenimentelor internaționale¹³. Dezbaterile politice referitoare la acordarea priorității fie ideii de securitate națională, fie ideii de unitate națională a marcat perioada anilor 1914–1916, perioadă în care guvernul român a decis să-și consolideze poziția internațională. Unul dintre importante succese diplomatice obținute de acesta a fost unul referitor la acordul secret încheiat la 18 septembrie/1 octombrie, între ministrul de externe al Rusiei, S. D. Sazonov, și ministrul român C. Diamandy la Petersburg, conform căruia Rusia își asuma obligația de a apăra integritatea teritorială a României, recunoscându-i acesteia drepturile asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români¹⁴. În timpul acestor tratative, ca urmare a pretențiilor rușilor, care

¹⁰ *Ibidem*, p. 15.

¹¹ Marian Olaru, *Activitatea politică a lui Aurel Onciul (1904–1918)*, în „Analele Bucovinei”, anul II, nr. 2 (4), 1995, p. 286.

¹² Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 16.

¹³ Keith Hitchins, *România. 1866–1947*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 1998, p. 254.

¹⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, p. 274.

revendicau teritoriul Bucovinei până la Prut, Ion Nistor și Iancu Flondor au prezentat președintelui Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu, mai multe memorii, argumentând cu date istorice, etnografice, economice, injustețea solicitărilor rușilor, reușindu-se, în cele din urmă, încheierea unui acord favorabil părții românești.

Totuși, pe de o parte, guvernul român nu voia să supere Puterile Centrale, considerând că starea precară de pregătire militară nu îngăduia o înfruntare deschisă cu Austro-Ungaria și mai ales cu Germania, iar pe de altă parte, în planul de perspectivă al guvernului, răgazul câștigat prin proclamarea neutralității trebuia utilizat pentru a obține recunoașterea de către statele Antantei a legitimității drept asupra teritoriilor românești subjugate de Dubla Monarhie¹⁵.

Bucovina, aflată la granița dintre cele două imperii, habsburgic și țarist, aflate în război, va deveni foarte curând (la începutul lunii august 1914), teatru de operațiuni militare. În noaptea de 17/30 iulie 1914 s-a decretat mobilizarea generală în Bucovina, fiind chemați sub arme toți bărbații între 21 și 42 de ani. Școlile publice au fost închise, instituțiile și-au redus programul, iar guvernatorul Bucovinei, din motive de securitate, și-a mutat reședința de la Cernăuți la Vatra Dornei. Măsura era judicioasă, deoarece de la Cernăuți până la frontiera rusă erau numai 30 de km¹⁶.

În perioada Primului Război Mondial, Bucovina a fost invadată de ruși de mai multe ori. Prima invazie a început în 1914. La 2 septembrie, armata rusă se afla concentrată în fața orașului Cernăuți, pe malul stâng al Prutului. În aceeași zi, la ora șase seara, armata rusă a ocupat orașul Cernăuți. Administrația militară a ținut în acest oraș timp de o săptămână. La 15 septembrie s-a instaurat administrația civilă¹⁷, în timpul căreia avocatul român Temistocle Bocancea ajunge primar al Cernăuțiului sub ruși, iar unul dintre liderii Partidului Național Român, Nicu Flondor, este trimis ca ostatic în adâncurile Imperiului Țarist.

Dar ocupația rusă a Bucovinei este scurtă și, în 21 octombrie 1914, austriecii reocupă provincia. Guvernatorul Meran, profitând de sentimentele austrofile ale lui Aurel Onciul, îl însărcinează pe acesta să organizeze un corp de legionari români. La 2 decembrie 1914, la Câmpulung, 1 500 de români bucovineni depun jurământ de credință austriecilor¹⁸.

La 24 noiembrie 1914, trupele rusești reîncep ofensiva. Ele au cucerit orașele Suceava și Cernăuți. Autoritățile austriece au părăsit orașul Cernăuți în ziua de 26 noiembrie 1914. După plecarea lor, un număr mic de cetățeni, în frunte cu avocatul român Constantin Hostiuc, s-au constituit în consiliu comunal. A doua zi, a sosit armata rusă, condusă de colonelul Sechin, aceasta însemnând a doua invazie rusească. Suceava a fost ocupată la sfârșitul lui decembrie 1914.

¹⁵ Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913–1947*, București, Editura Politică, 1980, p. 47.

¹⁶ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775–1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1993, p. 76.

¹⁷ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 18.

¹⁸ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 77.

În timp ce armata rusă, la prima ei invazie, ocupase partea de nord a Bucovinei, în restul Bucovinei autoritățile austriece se străduiseră să înființeze un corp de voluntari, pentru a demonstra aliaților și adversarilor ei că războiul pe care l-a început a fost dorit de popoarele sale. Adică, Austria își apăra popoarele de invazia elementelor străine, dăunătoare civilizației și culturii. În acest scop, era necesar să se întemeieze astfel de formațiuni și în Bucovina. Îndemnul a venit de la centru, iar Aurel Onciul și Nicolae Vasilco s-au angajat să înființeze acele corpuri de legionari. Prin înființarea acestui corp de legionari s-a urmărit un scop dublu: să se demonstreze lumii că Austria stăpânea popoare mulțumite și să îndemne România să intre în război de partea Austriei¹⁹.

Bucovina a suferit succesive ocupații străine. Armata austriacă, adunată în sectorul Vatra-Dornei, a început ofensiva în februarie 1915. Cum rușii n-au opus rezistență serioasă, au fost ocupate, pe rând, toate orașele din Bucovina. În puțin timp, trupele austriece au ajuns până la frontiera Basarabiei, unde s-a fixat, pentru mai bine de un an, linia despărțitoare între amândouă armatele dușmane. A fost refăcut podul peste Prut, distrus în august 1914, iar în sudul Bucovinei au început să funcționeze birouri administrative și școli de toate gradele²⁰.

Trebuie menționat că, după instaurarea stării de război în Bucovina, activitatea societăților culturale și politice românești, adunările de orice fel, activitatea editorială au fost interzise, au fost impuse severe restricții de circulație. Pentru a împiedica legăturile românilor bucovineni cu Țara, autoritățile imperiale au luat cele mai severe măsuri în zona de frontieră și la punctele de trecere, unde erau oprite toate ziarele și scrisorile care soseau din România. Corpul de jandarmi al colonelului Fischer a instaurat o cumplită teroare pe teritoriul Bucovinei. Sute de români au fost arestați, aruncați în închisori, maltratați, spânzurați. Teroarea s-a abătut în primul rând asupra intelectualilor. La 13 septembrie 1914, contele Meran, guvernatorul Bucovinei publică o ordonanță prin care populația civilă era avertizată că cea mai mică suspiciune din partea autorităților militare atrage după sine împușcarea²¹.

Pentru a nu cădea victime terorii dezlănțuite, numeroși români părăseau Bucovina, refugiindu-se în România. De pe teritoriul actual al județului Suceava au trecut în România, la scurt timp după declanșarea războiului, peste 140 de bucovineni, numărul total al refugiaților din întreaga Bucovină fiind de peste 300²². Semnificativ pentru această situație este raportul unui funcționar care arăta că în satele bucovinene n-au rămas: „decât moșnegii, ologii și femeile cu copii la piept”²³.

În 1915, când a negociat atragerea ei în război, Antanta a oferit României teritoriile stăpânite de Austro-Ungaria (Transilvania, Banatul și Bucovina), iar națio-

¹⁹ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 18–26.

²⁰ *Ibidem*, p. 31.

²¹ Idem, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial*, Cernăuți, 1923, p. 51–52.

²² *Ibidem*, p. 49.

²³ Teodor Bălan, *op. cit.*, 1978, p. 48.

nalistul rus Gherovsky, împreună cu Antonie, arhiepiscopul Harkovului, înaintau un memoriu la Curtea Imperială de la Petersburg, cu privire la linia de demarcație ruso-română. Era vorba de Bucovina. Se afirma că acolo locuiesc 250 000 de țărani ruși ortodocși care nu pot cădea sub autoritatea Hohenzollernilor romano-catolici. Era o înjosire pentru Rusia ca, după zece luni de război, să cedeze părțile rusești ale Bucovinei României. Argumentele erau puerile: Rusia, ca țară ortodoxă, apărătoare a popoarelor creștine din Balcani, avea dreptul la întreaga Bucovină; se vorbește despre apartenența Bucovinei la Cnezatul rus Halici, în vechime; Mitropolia ortodoxă a Cernăuților a fost întemeiată de austrieci și nu de români; având Bucovina și Maramureșul, s-ar crea un „coridor”, care i-ar uni cu ceilalți slavi (slovaci, cehi, sloveni, croați). Autorii memoriului îi transformă pe toți rutenii din Bucovina în ruși, având un dispreț total față de ucraineni, considerându-i „mârșavi” și „dăunători”, căci „propagă spiritul de separatist malorus”²⁴.

La 17 iulie 1916, erau semnate la București, de către Ion I. C. Brătianu și miniștrii Rusiei, Franței, Angliei și Italiei acreditați în România, o convenție politică și una militară. Puterile aliate, în frunte cu Rusia, au recunoscut teritoriul Bucovinei, inclusiv orașul Cernăuți, până la confluența Ceremușului cu Prutul, ca parte a României. Vechiul „ocol al Nistrului” dintre Prut și Nistru, la nord de Cernăuți, rămânea în aria Basarabiei, parte a imperiului țarist. Altă constatare care se impune este că, după începerea campaniei armatei române contra Austro-Ungariei, în temeiul înțelegerii între aliații, trupele române nu au deschis front în Bucovina, chestiune ce trebuie luată în considerare la deslușirea planurilor strategice româno-ruse²⁵. Revoluția din octombrie 1917 și preluarea puterii de către bolșevicii lui Lenin complică și mai mult lucrurile, sporind haosul și nesiguranța.

Intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei a dezlănțuit o adevărată prigoană împotriva românilor bucovineni. Erau amenințați cu moartea cei bănușiți de spionaj și trădare, mai ales tinerii grupați în jurul „Junimii literare”²⁶. În aceste momente hotărâtoare pentru destinul Bucovinei, când se cerea o acțiune fermă și curajoasă pentru realizarea dorinței de unitate a românilor din Bucovina cu frații de pretutindeni, se aruncă în vâltoare Iancu Flondor²⁷.

La 15 februarie 1915, Iancu Flondor îi înaintază lui I. I. C. Brătianu un memoriu, prin deputatul Ioan Mavrocordat. Au fost trimise două exemplare, scrise de mâna lui Flondor, iar tablele anexă au fost copiate de soția sa, Elena. Documentul este inedit. De altfel, nu a ajuns nici în mâna lui Brătianu, se pare că un exemplar i-a parvenit lui Otto Czernin, iar autoritățile austriece au avut o piesă la dosar pentru procesul intentat lui Iancu Flondor, judecat în perioada 1916 – octombrie 1918, la

²⁴ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 77.

²⁵ Pavel Țugui, *Unele precizări cu privire la revenirea Bucovinei la România*, în „Analele Bucovinei”, anul III, nr. 2 (6), 1996, p. 468.

²⁶ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 78.

²⁷ Constantin Loghin, *Iancu Flondor, cavalier de Flondor*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 11, noiembrie 1943, p. 32.

Curtea Marțială de la Lemberg. Șerban I. Flondor, fiul lui Iancu, rezident regal al ținutului Suceava, l-a recuperat în decembrie 1939, fiind păstrat la moșia lor din Storojineț. Textul se intitulează *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei* și cuprinde informații despre bogățiile solului și subsolului. Sunt furnizate date interesante cu privire la fondul funciar, în general, al bisericii, al marilor proprietari, mai ales români, și se ajunge la concluzia că, față de statisticile oficiale, în realitate sunt cu 18 599 mai mulți români față de ruteni, pentru că, spune Iancu Flondor, țărani români, întrebați dacă știu rutenește și răspunzând afirmativ, erau trecuți ca ruteni²⁸.

Teatrul de operațiuni timp de aproape patru ani, suportând alternativ prezența trupelor rusești (septembrie – octombrie 1914; noiembrie 1914 – februarie 1915; iunie 1916 – august 1917), a celor austro-ungare și germane, Bucovina a avut de suferit mari distrugerii, populația fiind nevoită să se evacueze în nenumărate rânduri, să presteze munci istovitoare pentru nevoile armatei (repararea drumurilor și a podurilor distruse, săparea și amenajarea tranșeelor, transporturi militare), să suporte frecvente rechiziții, de cele mai multe ori forțate, jafurile trupelor de ocupație. Importante pagube materiale au fost provocate de către trupele țariste și germane prefecturilor, școlilor, muzeelor, persoanelor particulare²⁹. Nu doar preoții au avut de suferit de pe urma austriecilor, ci și oamenii politici bucovineni. Nicolae Tcaciuc-Albu povestește o întâmplare din timpul războiului, care îl avea în centrul atenției pe Iancu Flondor. Maria Flondor, soția lui Tudor și cumnata lui Iancu Flondor, primise o scrisoare confidențială pe care trebuia să o trimită la Storojineț. Trimiterea actului era o adevărată aventură deoarece, fiind război, interceptarea putea fi considerată act de spionaj. Văduva lui Tudor l-a rugat pe Nicolae Tcaciuc-Albu să ducă această scrisoare la Storojineț. Acesta a citit scrisoarea, a memorat-o și apoi a distrus-o. Era scrisă de preotul Atanasie Gherman, colaborator politic al lui Iancu Flondor și naționalist înflăcărat. Gherman îi scria șefului său politic că România era gata de război, că, după informațiile lui, va intra peste foarte scurtă vreme în acțiune contra Austriei și-l sfătuia să se refugieze imediat în Regat. Pe drum, Gherasim auzise tot felul de informații cu privire la Iancu Flondor, care era mereu pus sub observație și se preconiza arestarea lui. Nicolae Tcaciuc-Albu l-a găsit pe Iancu Flondor în pat, bolnav. I-a reprodus din memorie scrisoarea, primind felicitări pentru puterea de memorare exactă a textului. Răspunsul lui Iancu Flondor a fost clar. Nu avea de gând să plece de la moșie, fiind hotărât să-și asume responsabilitățile pe care le avea atât față de familie, cât și față de românii bucovineni³⁰.

²⁸ *Ibidem*, p. 79–80.

²⁹ Caracteristic pentru modul în care trupele germane s-au comportat în Bucovina, în toamna anului 1917, este raportul unui jandarm, în care se afirmă: „Se gospodărește în așa fel încât în puțin timp va fi nimicită toată recolta, care din capul locului nu este prea bogată. Ești dezarmat în fața acestui procedeu, fiindcă ofițerii îl admit și toate plângerile și reclamațiile rămân nerezolvate. Populația este pauperizată. Dovezi de rechizițiile efectuate nu se eliberează. Cu un cuvânt, se fură și se pradă”. Teodor Bălan, *op. cit.*, 1930, p. 70.

³⁰ Nicolae Tcaciuc-Albu, *O amintire despre Iancu Flondor*, în „Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”, I, nr. 1, 1992, p. 20–21.

În România, refugiații au acționat pe diferite căi pentru ca opinia publică de aici să cunoască situația românilor din teritoriile aflate sub dominație habsburgică și dorința lor de a se uni cu țara. La 17 septembrie 1915, un grup de publiciști români din Transilvania, Banat și Bucovina redactează o declarație prin care se solidarizează acțiunilor întreprinse de Federația Unionistă în scopul realizării unității naționale. În finalul acestei declarații, se arată: „Vom sprijini deci, prin toate mijloacele, lupta pentru determinarea unei acțiuni militare a țării, așteptând clipa mobilizării armatei române, sub al cărei steag vom cădea sau vom vedea izbânda cauzei noastre”³¹.

În decursul celor patru ani de război, timp în care Bucovina a fost teatru de operațiuni militare, fiind ocupată, total sau parțial, în trei rânduri de trupele rusești și apoi recucerită de forțele austro-ungare, atitudinea românilor bucovineni față de evenimentele petrecute în România a fost diferită. Deși până în anul 1916 majoritatea soldaților români și populația civilă rămăseseră loiale Austriei, o parte dintre bucovinenii cu convingeri naționaliste, în frunte cu Ion Nistor, au trecut în Regat. Stabilite la București, Ion Nistor, împreună cu George Tofan, Ion Grămadă, Iorgu Toma, T. V. Stefanelli au constituit Comitetul refugiaților bucovineni. Acesta, condus de Ion Nistor, și-a propus să desfășoare, împreună cu Asociația bucovinenilor (înființată la 28 iunie 1915), o intensă activitate propagandistică, în scopul sensibilizării opiniei publice românești, în vederea „susținerii idealului național în sensul grabnicei reuniri a Bucovinei cu România”³². Aflându-se în legături permanente cu guvernul român și cu Ion I. C. Brătianu, informând autoritățile despre situația din Bucovina, Ion Nistor a militat pentru intrarea României în război alături de puterile Antantei, a căror victorie putea garanta realizarea aspirațiilor naționale ale românilor³³. Corpul de voluntari bucovineni, cu prilejul Congresului românilor de peste hotare, care a avut loc în 15 martie 1915, la București, a depus jurământ de credință față de steagul tricolor „în numele Bucovinei” și pentru „a croi hotare mai largi României”, din partea bucovinenilor luând cuvântul Ion Grămadă, care a exprimat clar dorința de unire a acestora cu frații lor din Regat³⁴. Iancu Flondor era foarte bine informat în legătură cu ce se întâmpla în Țară. El știa că se hotărâse neutralitatea României la Consiliul de Coroană de la Sinaia.

Prin neparticiparea la război alături de Puterile Centrale, prin adoptarea unei politici de așteptare, România făcuse un pas hotărâtor în ceea ce privește ruperea alianței cu Austro-Ungaria. De aici înainte, guvernul se vedea dezlegat de vechile obligații, în ciuda faptului că regele continua să promită că va reuși să convingă guvernul să revină asupra hotărârii adoptate la Sinaia.

Guvernul român și-a fixat ulterior poziția în funcție de mersul evenimentelor și s-a aliat, în cele din urmă, în 1916, cu Antanta, deoarece aceasta promitea satis-

³¹ Vasile Gh. Miron, Ioan V. Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România*, în „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, anul V, 1978, p. 52.

³² Doina Alexa, *Ion Nistor în acțiunea pentru realizarea Marii Uniri*, în „Codrul Cosminului”, Suceava, 1995, nr. 1 (11), p. 118.

³³ *Ibidem*, p. 119.

³⁴ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 362.

facerea dezideratului național, care era unirea Transilvaniei și a Bucovinei cu România³⁵. Bineînțeles că s-au făcut numeroase presiuni asupra guvernului român, în legătură cu intrarea României în război. Austro-Ungaria era conștientă de îndepărtarea românilor de Puterile Centrale. Carol I și-a exprimat simpatia față de Germania, dar în același timp a explicat că i-ar fi foarte greu să convingă opinia publică de utilitatea unui război alături de Puterile Centrale, aceasta mai ales cu cât comportarea Austro-Ungariei în chestiunea românilor din Transilvania și Bucovina a discreditat Dubla Monarhie în România³⁶.

După intrarea României în război alături de puterile Antantei, ideea realizării unui stat unitar a fost percepută cu mai multă sensibilitate și de românii din Bucovina, influențați de activitatea refugiaților bucovineni. În urma acțiunilor Comitetului executiv al refugiaților bucovineni, constituit la Chișinău pentru apărarea intereselor bucovinene, s-a organizat, în 2 iunie 1917, cu autorizația guvernului român, „Misiunea română în Bucovina”, care a combătut propaganda austro-germană, a adunat material documentar pentru susținerea cauzei românești la viitoarele tratate de pace. Refugiații bucovineni au elaborat și un *Statut pentru organizarea serviciului de propagandă românesc în Bucovina*, care a primit aprobarea guvernului român, cu scopul de a aduce lămuriri asupra necesității unirii³⁷.

Anul 1917 a adus revoluția rusă din februarie și apoi pe cea din octombrie. Aceasta a însemnat la început o vie propagandă a ideilor revoluționare, cu ajutorul gazetelor rusești. Au avut loc congrese, manifestații ale comitetelor revoluționare, care au contribuit la dezorganizarea armatei rusești, care, la sfârșitul anului 1917, nu mai exista. Astfel, ocupația austriacă din anii 1917–1918 nu a fost prea greu de realizat. În noiembrie 1917, bolșevicii au ajuns la putere în Rusia și au promis că vor încheia pace cu Puterile Centrale, tratativele de pace începând în ziua de 5 decembrie 1917³⁸.

În condițiile izbucnirii revoluției din Rusia, s-au încheiat tratativele de pace de la Brest-Litovsk (noiembrie 1917 – februarie 1918), în cadrul cărora s-a dezbătut problema organizării Ucrainei apusene ca țară autonomă. Se preconiza unirea Galiției, Bucovinei și Carpatorusiei într-o Ucraină de Vest, cu garantarea deplinei autonomii naționale. De asemenea, cancelarul austriac Otto Czernin a încheiat cu Directorul ucrainean de la Kiev o convenție secretă, în baza căreia guvernul austriac se obliga să întocmească un proiect de lege care urma a fi prezentat în Parlamentul austriac până la 15 iunie 1918, prin care teritoriile ucrainene din Galiția urmau a fi unite cu cele ucrainene din Bucovina, în vechiul cnezat al Haliciului. După Brest-Litovsk, s-a încheiat Tratatul de pace de la București (24 aprilie/7 mai 1918), între România, pe de o parte, și Austro-Ungaria, Germania, Bulgaria și Turcia, pe de altă

³⁵ Ion Gheorghiu, *Relațiile dintre România și Austro-Ungaria în anii 1908–1914*, în „Studii și articole de istorie”, vol. XI, București, 1968, p. 52.

³⁶ Eliza Campus, *op. cit.*, p. 55.

³⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 367.

³⁸ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 38–41.

parte, în urma căruia România a fost nevoită să accepte rectificări de frontieră în Carpați – teritoriului Bucovinei, înglobat în statul ucrainean, urma să îi fie adăugat Ținutul Hotinului și o parte a județelor Dorohoi și Fălticeni³⁹.

Primul Război Mondial a făcut ravagii în Bucovina. Situația era foarte complicată. Silită de diferite împrejurări, ea putea ajunge în stăpânirea ori a Ucrainei, ori a Austriei, ori a Rusiei, ori a Ungariei. Ea chiar a fost vândută Austriei în schimbul unor cereale de către Ucraina, în 1917. Cei cinci deputați români de la Viena știau de acest târg și au acționat în așa fel încât Bucovina să rămână nedezmembrată. Ei erau gata să cedeze ucrainenilor partea de nord a Bucovinei până la Prut, fosta țară a Șipenițului, cerând să se rezerve românilor restul Bucovinei, ca provincie românească autonomă. Ei protestau energic contra unirii Bucovinei cu Galiția Orientală⁴⁰. Aurel Onciul era însă austrofil convins. El voia să dea Bucovinei o soluție austrofilă și nu ezita să dovedească dreptatea tezei sale și prin insuccesele noastre naționale⁴¹.

Primul Război Mondial a afectat Bucovina în foarte mare proporție, dar activitatea celor cinci deputați din Parlamentul de la Viena a fost amintită și recunoscută pentru eficacitatea ei. Iancu Flondor a luptat și el, indiferent că era retras oficial din viața politică a Bucovinei. Memoriul din februarie 1915, adresat lui Ion I. C. Brătianu, a demonstrat acest lucru. El a avut mult de suferit în urma acestui demers. I s-a intentat proces la Curtea Marțială din Lemberg, fiind închis câteva luni⁴². Iancu Flondor nu a părăsit teritoriul Bucovinei în timpul războiului, suferind alături de neamul românesc. Nici conacul lui de la Storojineț nu a scăpat prăpădului produs de armatele de ocupație, fie ele austro-ungare, rusești sau germane. A suferit și a așteptat deznodământul acestui război, fiind încrezător în soarta Bucovinei.

Aurel Onciul credea cu totul altceva. El a înțeles că poporul român era prea mic pentru a putea menține independența politică. În concepția sa, Casa de Habsburg avea misiunea de a-l ocroti. Salvarea neamului românesc trebuia să vină de la Viena. În urma multor reclamații care se excludeau una pe alta, chestiunea Bucovinei a rămas nerezolvată. Ea a fost tranșată în 1918, în noiembrie, cu ocazia dezmembrării Austriei⁴³.

Dezmembrarea Austriei a adus și sfârșitul procesului lui Iancu Flondor, proces intentat de autoritățile austriece. În timpul Primului Război Mondial, Iancu Flondor nu s-a implicat oficial în viața politică a Bucovinei, fiind retras de pe această scenă. Totuși, a intervenit de la Storojineț, determinând rezolvarea unor probleme. Dovada este memoriul din 1915. Iancu Flondor a așteptat sfârșitul Primului Război Mondial pentru a-și continua lupta în folosul românilor bucovineni.

³⁹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 376–378.

⁴⁰ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 81–82.

⁴¹ *Ibidem*, p. 84.

⁴² Ion Mamina, *Personalități bucovinene, oameni politici și diplomați din Bucovina*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul V, nr. 3, 1998, p. 82.

⁴³ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 87.

Situația politică a Austriei a devenit imposibilă în toamna anului 1918. Tensiunea dintre stat și popoarele guvernate de el era atât de mare, încât nu mai suferea potențare. În octombrie 1918, curentele distructive atinseseră apogeul, ele fiind tot atât de puternice ca și forțele statului. În acel moment critic, împăratul Carol I de Habsburg, speriat de evoluția evenimentelor, a luat inițiativa transformării Austriei într-un stat federativ⁴⁴.

La 4 octombrie 1918, în Camera Superioară a Parlamentului vienez au fost discutate cele 14 puncte ale propunerii președintelui american Woodrow Wilson, dintre care unul prevedea că toate popoarele Monarhiei austro-ungare să se poată organiza autonom. În spiritul acestei idei, împăratul Carol I de Habsburg și rege al Ungariei, sub numele de Carol I, a emis, la 4/17 octombrie 1918, proclamația *Către popoarele mele credincioase*, prin care anunța federalizarea monarhiei⁴⁵.

Politica antiromânească concepută la Viena de guvernarea austriecă și Casa Habsburgică, împreună cu naționaliștii ucraineni și maghiari, era demonstrată de manifestul *Către popoarele mele credincioase*, lansat de împăratul Carol I de Habsburg. Act politic de o agresivitate unică în istorie, deoarece autorii lui se pronunță pentru o federație de șase state „independente”, anume austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean, ignorând realitatea că în Austro-Ungaria trăiau și munceau peste șase milioane de români⁴⁶. Manifestul avea multe neajunsuri, drept pentru care răspunsul popoarelor austriece a fost refuzarea manifestului în unanimitate. Era evident că Austria a încetat să mai existe după răspunsurile date de reprezentanții popoarelor din Austria. Tot în 16 octombrie 1918 se constituie, la Viena, Consiliul Național Român, în care a intrat și deputatul socialist George Grigorovici. Ca președinte al acestui consiliu, a fost ales Constantin Isopescu-Grecul. Două zile mai târziu, acesta este chemat în audiență la împărat. La întrebarea expresă a împăratului asupra atitudinii pe care românii o vor avea față de proiectul său de reorganizare a imperiului, deputatul român a răspuns că toți românii sunt împotriva monarhiei și că își vor hotărî singuri viitorul⁴⁷. Protestând împotriva inițiativei împăratului Carol I, de a anexa Bucovina la Galiția, în memoriul adresat guvernului român, care se afla la Iași, Consiliul Național Român arăta: „Față de provocățiunile acestea, noi, românii bucovineni, singurii băștinași ai acestei frumoase țări, păstrătorii vechilor ei tradiții politice, naționale și culturale, protestăm cu toată hotărârea împotriva acestor uneltiri și declarăm sus și tare că vom lupta cu toată îndârjirea contra știrbirii integrității teritoriale a țării”⁴⁸. Acest consiliu a declarat insuficient manifestul împăărătesc și a comunicat că se pregătea să facă toate demersurile pentru a uni într-un singur teritoriu românesc toate provinciile românești din Austria și

⁴⁴ *Ibidem*, p. 88.

⁴⁵ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 378–379.

⁴⁶ Pavel Țugu, *op. cit.*, p. 469.

⁴⁷ Vasile Gh. Miron, Ioan V. Cocuz, *op. cit.*, p. 66.

⁴⁸ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei. 28 Noiembrie 1918. Studii și documente*, București, Editura „Cartea Românească”, 1928, p. 29.

Ungaria. Consiliul Național Român a fost, un timp, singura autoritate românească pe teritoriul Monarhiei austro-ungare prăbușite⁴⁹.

Constantin Isopescu-Grecul i-a trimis apoi o scrisoare lui Iancu Flondor, la Storojineț, prin care îl informa despre situația politică de la Viena⁵⁰. În acea perioadă, Iancu Flondor era primarul orașului Storojineț⁵¹. Isopescu-Grecul îl ruga să se întoarcă la Cernăuți și să ia conducerea mișcării naționale din Bucovina.

La mijlocul lui octombrie, Iancu Flondor a venit de la Storojineț și a luat o atitudine fermă împotriva oricărei soluții care ar duce la împărțirea Bucovinei. O încercare de amânare a apariției primului număr al gazetei „Glasul Bucovinei”, în care urma să fie publicată proclamația intitulată *Ce vrem?*, a fost destinată eșecului, datorită în special lui Vasile Bodnărescu, care cerea antrenarea maselor la acțiunea națională. La propunerea profesorului Sextil Pușcariu, se aprobă publicarea, de două ori pe săptămână, a unei gazete care să exprime în paginile sale doleanțele naționale ale românilor din Bucovina. S-a adoptat, la sugestia lui Vasile Bodnărescu, denumirea de „Glasul Bucovinei”⁵². Articolul-program al lui Sextil Pușcariu, ardelean stabilit în Bucovina, intitulat *Ce vrem?*, arăta că: „Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri precum o cer interesele noastre românești; [...] pretindem că împreună cu frații noștri din Transilvania, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plâsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului”⁵³.

Între popoarele Monarhiei austro-ungare, românii s-au dovedit mai hotărâți în voința lor de a-și hotărî singuri viitorul. În acest sens, parlamentarii români bucovineni la Viena „au fost, dintre toate națiunile de pe teritoriul Austro-Ungariei, cei dintâi care, la momentul oportun, au declarat în mod hotărât emanciparea națională, în vreme ce reprezentanții altor națiuni au evitat să pronunțe ultimul cuvânt, fapt apreciat peste tot locul, dar numai la noi nu”, adică în Bucovina⁵⁴.

Iancu Flondor, urmând impulsul unui patriotism ardent, a intrat în contact din primul moment al sosirii sale la Cernăuți cu grupul de intelectuali români care, în Bucovina, acționau pentru împlinirea idealului național. S-au întrerupt orice tratative cu Aurel Onciul, care era din ce în ce mai izolat⁵⁵.

La 22 octombrie 1918, Constantin Isopescu-Grecul și George Grigorovici declarau oficial în parlamentul austro-ungar hotărârea nestrămutată a românilor din Austro-Ungaria de autodeterminare și de unire a lor într-un singur stat. Reacția ucraineană a fost înființarea Consiliului Național numit „Ukrainskanationalna

⁴⁹ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 88.

⁵⁰ Ioan Cocuz, *Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare)*, Suceava, Editura „Suceava”, 1997, p. 33.

⁵¹ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 82.

⁵² Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 2.

⁵³ Liviu Papuc, *Frânturi de cultură bucovineană*, Iași, Editura Safir, 1997, p. 94.

⁵⁴ Ion Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1938, p. 179.

⁵⁵ Radu Economu, *op. cit.*, p. 3.

Rada”, care proclama Ucraina Vestică, în componență intrând Galiția de Est, Rusia Subcarpatică și Bucovina până la Siret⁵⁶. Interpelarea din 22 octombrie a deputaților români bucovineni în Parlamentul de la Viena a întrecut efectul așteptat. Discursurile rostite atunci au fost imediat transmise lui Iancu Flondor, cât și ziarelor din Bucovina, care au publicat fragmente din ele. Atitudinea fermă a națiunii române a contribuit în mod decisiv la grăbirea procesului de înmormântare a unui imperiu care nu mai putea face față presiunilor mișcării naționale⁵⁷.

Un pas deosebit de important spre revenirea Bucovinei la România l-a constituit Adunarea politică din 27 octombrie 1918, la care au participat deputații români din Parlamentul de la Viena, foști deputați în Dieta Bucovinei, primarii români din întreaga provincie și alți invitați, reprezentând toate categoriile sociale. Proclamându-se Constituantă, aceasta a ales în unanimitate Consiliul Național Român din Bucovina, format din 50 de membri⁵⁸. Numărul membrilor Consiliului Național Român va fi mărit în perioada următoare, astfel că la ședința Congresului General al Bucovinei din 15/28 noiembrie, din partea Consiliului Național Român vor participa la dezbateri 74 delegați.

Adunarea s-a desfășurat în „Palatul Național” din Cernăuți. În calitate de președinte ales al Adunării, Iancu Flondor a spus în cuvântarea de deschidere a lucrărilor: „Domnilor, o iobăgie națională de aproape un secol și jumătate, pe cât de dureroasă pe atât de rușinoasă, e pe sfârșite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge și a lepăda lanțul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranității naționale, D-voastră veți hotărî astăzi ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și falnic al neamului românesc din Bucovina. Dară să nu uităm, domnilor, că acest moment înălțător s’a născut din suferințe grele și adâncă jale și e sfințit cu sângele abundent al eroilor noștri. Vă provoc să vă sculați în picioare ca semn de juruință că nu-i vom uita niciodată și că ne vom arăta întotdeauna demni de sacrificiul lor...”⁵⁹.

În numele acestui Consiliu Național, la 28 octombrie 1918, Iancu Flondor l-a vizitat pe contele Etdorf, împreună cu deputatul Șerbu și cu fostul deputat din Dieta Țării, dr. Popovici. Ei au solicitat predarea puterii de guvernare, respectiv obținerea influenței asupra guvernului. Contele a refuzat propunerea lor. Ucrainenii au hotărât pe loc, în semn de protest față de cererile românilor, care revendicau întreaga Bucovină, să convoace o manifestație de masă la Cernăuți, pe data de 3 noiembrie⁶⁰.

⁵⁶ Pavel Țugui, *op. cit.*, p. 470.

⁵⁷ Petru Rusșindilar, *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, Editura Fundației „Constantin-Titel Petrescu”, 1998, p. 100–101.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 101.

⁵⁹ Ion Calafeteanu, Viorica Pompilia Moisiuc, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917–1918. Documente*, Chișinău, Editura Hyperion, 1995, p. 260.

⁶⁰ Josef Graf von Etdorf, *Ultimele zile ale puterii austriece în Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, anul V, nr. 1 (10) 1998, p. 201.

Dori Popovici, ajutor de primar al orașului Cernăuți și deputat în Dieta Bucovinei, dă citire Moțiunii Adunării Naționale Române, formată din următoarele patru puncte:

1. „Reprezentanții poporului din Bucovina, întruniți astăzi, în ziua de 27 octombrie 1918, în capitala Bucovinei[,] se declară[,] în puterea suveranității naționale[,] Constituantă a acestei țări românești.

2. Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplina solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria.

3. Spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili legătură strânsă între toți românii, Constituanta instituie un Consiliu Național Român de 50 de membri. Acest Consiliu ne va reprezenta prin mandatar și la Conferința de Pace și în afară de el nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărî sau trata asupra poporului român din Bucovina.

4. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare ce ar ținti la știrbirea Bucovinei, dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare”⁶¹.

Subliniem faptul că moțiunea Adunării Naționale, devenită Constituantă, a avut o importanță deosebită din perspectiva ideii că atunci s-a manifestat pentru prima oară în public, într-un act oficial, hotărârea românilor de a fi suverani și de a realiza un stat român împreună cu românii din Transilvania și Ungaria. Absența unei referiri clare la unirea cu România se explică prin situația politico-militară existentă la acea dată: Puterile Centrale erau încă în război, la Viena se menținea, chiar dacă la limită, o autoritate imperială (reprezentantă la Cernăuți prin contele Etdorf), România încetase de a mai lupta alături de aliați, fiind sub regimul Tratatului de pace de la București, care îi impunea o strictă neutralitate⁶².

La 2 noiembrie 1918, CNR a trimis Ministerului Afacerilor Externe al României, aflat la Iași, o copie a moțiunii adoptate de Adunarea Constituantă a Bucovinei, însoțită de o notă către guvernul român⁶³.

În așteptarea momentului când ar fi putut acționa în forță, ucrainenii au rămas inițial în expectativă. La 3 noiembrie 1918, conformându-se hotărârii Radei naționale

⁶¹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 7–8.

⁶² Gh. Sârbu, *Amintiri din vremea Unirii*, în *Unirea Bucovinei (27 octombrie 1918 – 27 octombrie 1933). Comemorarea Constituintei Românilor din Bucovina*, Cernăuți, 1934, p. 42; apud Rodica Iațencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1 (18), 2002, p. 153.

⁶³ Ion Calafeteanu, Viorica Pompilia Moisuc, *op. cit.*, p. 264–265. C. C. Arion, ministrul Afacerilor Externe al României în guvernul Al. Marghiloman de la Iași, a emis următoarea rezoluție, pe marginea notei trimise din Cernăuți: „Statul român ia act cu deosebită mulțumire de manifestațiunea de suveranitate națională în alcătuirea unei Constituante Bucovinei, țară românească, această Constituantă având înalta misiune de a conduce și apăra drepturile poporului bucovinean și a stabili o legătură strânsă între toți românii. În acest sens se va da răspuns recunoscând Constituanta. La solicitarea CNR, C. C. Arion a acceptat acreditarea lui V. Bodnărescu ca agent diplomatic pe lângă guvernul român, considerând acest fapt ca «primul pas al Bucovinei către patria Mamă»”. Radu Economu, *op. cit.*, p. 8.

ucrainene din Lvov, a fost convocată de către deputații ucraineni aflați în Bucovina o Adunare Națională a ucrainenilor, care a refuzat să recunoască hotărârile CNR pentru teritoriile unde ucrainenii erau majoritari. S-a hotărât delimitarea teritoriilor ucrainene din Bucovina (județele Zastavna, Cozmeni, Vășcăuți, Vijnița, Storjineț, Siret și Cernăuți, sate din județul Rădăuți, Suceava, Câmpulung Moldovenesc urmau a fi încorporate republicii ucrainene), asupra cărora își va exercita autoritatea Consiliul Național Ucrainean). De asemenea, s-a luat atitudine împotriva hotărârii CNR, din 27 octombrie 1918, afirmându-se clar că „poporul nostru va apăra până la ultima picătură de sânge pământul strămoșesc”⁶⁴.

Proiectul ucrainean de a crea o Ucraină independentă sau măcar o provincie ucraineană – incluzând Galiția și nordul Bucovinei – ca un teritoriu al coroanei austriece, a fost susținut și pe cale militară. Sub comanda lui Wasyl Weschywan (arhiducele Wilhelm, zis Kneaz Ștefanovici) s-a format o unitate militară, compusă din militari ucraineni ai armatei austriece, care a ocupat Bucovina până la Siret. În aceste condiții de tensiune, situația s-a agravat brusc atunci când Comitetul Ținutul Ucrainean a revendicat, în mod ferm, preluarea puterii în Bucovina. Comitetul refugiaților bucovineni de la Iași privea cu îngrijorare evenimentele din Bucovina, insistând pe lângă guvernul român, fie să trimită trupe în Bucovina, fie să îi determine pe românii bucovineni să ajungă la un compromis cu ucrainenii în vederea împărțirii Bucovinei în două regiuni: română și ucraineană⁶⁵. Sub presiunea forței, guvernatorul Bucovinei, pierzându-și efectiv posibilitatea de a-și exercita atribuțiile, a transferat prerogativele sale de conducere a provinciei formațiunii româno-ucrainene, constituită prin colaborarea, pe baza semnării unui protocol, a ucrainenilor cu Aurel Onciul (partizanul împărțirii Bucovinei pe criterii etnice). *Manifestul către cetățenii liberi ai tuturor națiunilor și stărilor țării* anunța preluarea puterii în partea Bucovinei locuită în majoritate de ucraineni, precum și în orașul Cernăuți, iar *Proclamația comună*, semnată de Aurel Onciul și O. Popovici aducea la cunoștință populației înțelegerea realizată în legătură cu împărțirea teritoriului provinciei. Popovici și Onciul s-au unit, în realitate, în seara zilei de 3 noiembrie 1918 și au cerut predarea puterii de guvernare⁶⁶. „Cete de ucraineni străbăteau străzile trăgând focuri și căutând să pună mâna pe Iancu Flondor, care stătea ascuns în palatul mitropolitan, dar nu-și pierduse legătura cu ai săi și se străduia să grăbească sosirea armatei române. Teroarea aceasta a durat 6 zile și bolșevismul începuse să se încuibie prin toate unghiurile Țării, până și în munții românești”⁶⁷.

Într-un articol, Aurel Țurcan povestea misiunea pe care a avut-o pe lângă guvernul Etdorf, în timpul Unirii din 1918. El fusese invitat de contele Etdorf la locuința acestuia în seara zilei de 3 noiembrie 1918. Contele îi ceruse să-i faciliteze o întrevvedere cu Iancu Flondor, chiar în noaptea aceea dacă se putea. Aurel Țurcan

⁶⁴ Radu Economu, *op. cit.*, p.13.

⁶⁵ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 383.

⁶⁶ Josef Graf von Etdorf, *op. cit.*, p. 207.

⁶⁷ A.N.I.C., Fond Sever Zotta, dosar 11, fila 3.

i-a explicat că nu poate să îl vadă pe Iancu Flondor decât abia dimineața. Iancu Flondor a acceptat invitația, dar numai pe teren neutru, întâlnirea stabilindu-se în dimineața zilei de 4 noiembrie 1918, la casa baronului Alexandru Hurmuzachi. Contele a venit acolo și a avut o întrevedere cu șeful noului guvern român din Bucovina. Guvernatorul i-a explicat situația critică în care se afla și a propus să primească conducerea țării în alianță cu ucrainenii. Iancu Flondor a refuzat categoric, răspunzându-i că propunerea condominiului românilor și ucrainenilor ar corespunde mentalității ce a dăinuit în ultimul deceniu în delegația permanentă a țării de sub conducerea ultimilor mareașali ai Bucovinei, iar el, ca președinte al Consiliului Național, stătea neclintit pe baza hotărârilor luate de Adunarea din 27 octombrie 1918. Iancu Flondor i-a spus că Onciul nu făcea parte din Consiliul Național Român și nu se supunea hotărârilor luate de Adunarea din 27 octombrie, deci putea face orice, inclusiv putea prelua administrația țării. Totuși, Iancu Flondor l-a sfătuit pe guvernator să rămână în funcția sa până la restabilirea situației⁶⁸.

În fața situației grave care se crease, Iancu Flondor s-a hotărât să trimită la Iași un reprezentant care să informeze guvernul român despre evenimentele din Bucovina. Alegerea a căzut asupra lui Vasile Bodnărescu, care, pentru a deruta spionii ucraineni, a anunțat că va pleca în România pe la Siret. În realitate, împreună cu Nicu Gherghel, a trecut prin Mamornița și Herța la Dorohoi și de acolo au ajuns la Iași. A fost primit de prim-ministrul Marghiloman, căruia i-a înmănat împuternicirea sa și textul rezoluției Constituantei Bucovinei, din 27 octombrie 1918. Marghiloman promitea doar arme pentru formarea unei gărzii naționale⁶⁹. „Între timp, sosise domnul Bodnărescu la Iași și se prezentă în ziua de 4 Nov. d-lui Prim-Ministru Marghiloman, comunicându-i hotărârile luate de Consiliul Național, iar în aceeași zi Consiliul Național trimise următoarea telegramă: «Rog comunicați imediat următoarele agentului nostru diplomatic dr. Bodnărescu: Situația din ce în ce mai critică reclamă imperios neîntârziat intervenția armatei române. Ca din contra mișcarea bolșevică deslănțuită va avea cele mai grave urmări pentru chestia românească». Președintele Consiliului Național: Iancu Flondor. Secretarul: Sbiera»⁷⁰.

La 5 noiembrie 1918, Vasile Bodnărescu revine la Cernăuți. După ce i-a relatat lui Iancu Flondor rezultatul misiunii sale, s-a întors în aceeași seară la Iași. A doua zi, la 6 noiembrie 1918, Guvernul Alexandru Marghiloman a demisionat și în locul lui a fost numit prim-ministru generalul Constantin Coandă. Vasile Bodnărescu a participat, în calitate de agent diplomatic al Consiliului Național Român din Bucovina pe lângă guvernul român, la ședința noului Consiliu de Miniștri, unde a expus situația din Bucovina, insistând pentru intrarea armatei române în această provincie românească. A avut contacte cu generalul Văitoianu, ministrul de interne, iar la 8 noiembrie 1918 a fost primit de generalul Cristescu, șeful Marelui Stat Major⁷¹.

⁶⁸ Aurel Țurcan, *Misiunea mea pe lângă guvernul Etdorf*, în „Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”, I, nr. 1, 1992, Chișinău, Editura Spafarii, Rădăuți – Bucovina, p. 33–35.

⁶⁹ Ioan Cocuz, *op. cit.*, p. 49.

⁷⁰ A.N.I.C., Fond *Sever Zotta*, dosar 11, fila 3.

⁷¹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 14–15.

Între timp, în Bucovina situația devenise critică. La 6 noiembrie, ucrainenii, cu ajutorul a câtorva companii de armată ucraineană venite din Colomeea, au ocupat clădirile administrației provinciale din Cernăuți, iar reprezentanții Radei au cerut de la guvernatorul Etdorf predarea puterii de guvernare. Contele a făcut o încercare de a realiza o înțelegere mutuală între români și ucrainenii, dar nu a reușit. Astfel, a fost nevoit să predea puterea reprezentanților Radei, adică lui Omelian Popovici și lui Aurel Onciul, unul dintre românii austrofili. Guvernatorul Etdorf a predat puterea conform protocoalelor și în prezența celor mai înalți funcționari ai săi⁷². În ciuda faptului că îi promisese, cu numai o zi înainte, lui Iancu Flondor că nu va preda puterea până la restabilirea situației, guvernatorul și-a încălcat promisiunea, predând administrația provinciei în mâna unui ucrainean și a unui român.

Popovici și Onciul s-au înțeles la împărțirea țării după principiul majorității populației în fiecare comună, iar la Cernăuți au creat un condominiu. Puterea guvernamentală ei au preluat-o împreună. Onciul însă nu mai avea deloc susținători. Făcuse multe greșeli, iar în constituția pe care a elaborat-o câteva zile mai târziu, Bucovina era numită stat federativ austriac⁷³.

Confruntat cu primejdia divizării provinciei și a dezordinilor care amenințau desfășurarea activității Consiliului Național Român, Iancu Flondor a decis să apeleze la guvernul român, pentru a restabili ordinea în Bucovina. În aceeași perioadă, la Iași, Vasile Bodnărescu îl determinase pe generalul Coandă să ordone mobilizarea Diviziei a VIII-a, care, sub comanda generalului Iacob Zadik⁷⁴, urma să intre în Bucovina pentru a sprijini Consiliul Național Român. Iancu Flondor a cerut intervenția armatei române și prin cumnatul său, Sever Zotta, directorul Arhivelor Statului din Iași, căruia îi trimite, la 5 noiembrie 1918, o telegramă, cu rugămintea ca aceasta să ajungă la generalul Alexandru Averescu. Datorită absenței acestuia din localitate, telegrama a primit-o primul-ministru, Alexandru Marghiloman⁷⁵.

Iancu Flondor avea dreptate, căci jandarmeria austriacă întreprindea măsuri de urmărire a membrilor Consiliului Național Român din Bucovina. S-a încercat chiar arestarea lor, fiind declarați „trădători de țară”. Foarte căutat era Iancu Flondor,

⁷² Josef Graf von Etdorf, *op. cit.*, p. 208.

⁷³ *Ibidem*, p. 211.

⁷⁴ Iacob Zadik s-a născut la 8 decembrie 1867, în comuna Brătulești din fostul județ Roman. Între 1874 și 1888, a urmat și absolvit Școala primară „Treii Ierarhi” din Iași, Gimnaziul la Instituțiile Unite Iași, Școala de Fii Militari, Iași, Școala de Ofițeri Artilerie, Geniu și Marină București. La 1 iulie 1888, a fost înaintat sublocotenent, între 1889 și 1891 a frecventat Școala Specială de Artilerie din București. Având gradul de căpitan, a urmat Școala Superioară de Război, între 1897 și 1899. În 1905, a fost brevetat ofițer de Stat Major. La data de 1 aprilie a fost avansat colonel și numit Șef de Stat Major la Corpul 3 Armată Galați, iar la 1 octombrie 1914 a fost transferat Șef de Stat Major la Corpul 4 Armată Iași. La intrarea României în Primul Război Mondial, a trecut Șef de Stat Major la Armata de Nord, cu postul de comandă la Bacău. În această calitate a adus servicii majore României. La 1 aprilie 1917, a fost promovat general de brigadă. Dr. Ion Zadik, *Generalul Iacob Zadik și revenirea Bucovinei la România*, în „Analele Bucovinei”, anul V, nr. 1 (10), 1998, p. 31.

⁷⁵ Rodica Iațencu, *op. cit.*, p. 156.

motiv pentru care a trebuit să stea ascuns zile de-a rândul, pentru a nu fi asasinat de bandele anarhiste⁷⁶.

Trupele militare române, formând Divizia a VIII-a Infanterie – Regimentele 16 și 26 Infanterie și 8 Vânători (3 000 de soldați), au intrat în Bucovina la 6 noiembrie 1918, iar la 7 noiembrie generalul Iacob Zadik și-a instalat comandamentul la Burdujeni. Generalul Iacob Zadik era puternic emoționat de misiunea pe care o primise. El le-a spus soldaților să se simtă onorați de așa o misiune: „Vouă v-a păstrat soarta norocul [de] a păși cei dintâi pe pământul scump al Bucovinei. Fiți mândri și arătați-vă demni de încrederea ce s-a pus în voi. Noi suntem ocrotitorii avutului și vieții populației bucovinene”⁷⁷.

În timp ce zburau spre Bucovina, avioanele românești au aruncat proclamația generalului Iacob Zadik, punându-i la curent pe bucovineni cu misiunea armatei române în Bucovina⁷⁸. La 9 noiembrie 1918, generalul a adresat bucovinenilor următoarea proclamație: „Răspunzând la chemarea Consiliului bucovinean, armata română, din înaltul ordin al m.s. Ferdinand I al României, a pășit pe pământul marelui voievod Ștefan pentru a ocroti viața, avutul și libertatea locuitorilor de orice neam și credință împotriva bandelor de criminali care au început opera lor de distrugere în frumoasa voastră țară. Trecând hotarul pus între noi de o soartă vitregă, acum o sută de ani și mai bine, trupele române sosesc în mijlocul vostru, aducându-vă dragostea și sprijinul lor pentru libera împărțire a dorințelor născute din dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor. [...] Subsemnatul garantează oricărui locuitor libera exercitare a drepturilor sale civice și face cunoscut, în același timp, că se va reprimă cu toată seriozitatea cuvenită, orice încercare de dezordine, acte de violență sau nesupunere la ordinele date de noi”⁷⁹.

La 9 noiembrie 1918, trupele ucrainene au început să părăsească Cernăuții îndreptându-se spre Galiția. Consiliul Național Român a ocupat, în aceste condiții, principalele instituții din Cernăuți: prefectura, primăria, tribunalul și altele. S-a arborat tricolorul românesc la primărie. Jandarmeria a fost preluată de români. Tot la 9 noiembrie a sosit la Cernăuți un detașament de soldați români lugoieni, înrolați în armata ungară sub comanda sublocotenentului Ilie Lazăr, care a oferit sprijin militar Consiliului Național Român din Bucovina⁸⁰.

Înaintarea detașamentelor românești a decurs normal, generalul Zadik urmărind operațiunile personal. În încercarea de a opri înaintarea trupelor în Bucovina, Aurel Onciul se hotărî să meargă la Burdujeni, pentru a se întâlni cu Zadik. Generalul, neacceptând niciuna din condițiile pe care Onciul voia să le impună, printre care și pe aceea ca armata română să nu intre în Bucovina, acesta a plecat mai departe, la

⁷⁶ Ioan Candrea, *Contribuția mea la actul Unirii*, apud Petru Rusșindilar, *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, Editura Fundației „Constantin-Titel Petrescu”, 1998, p. 103.

⁷⁷ Dr. Ion Zadik, *op. cit.*, p. 26.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 27.

⁷⁹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 386.

⁸⁰ Ion Calafeteanu, Viorica Pompilia Moisuc, *op. cit.*, p. 268–270.

Iași, pentru a-și expune punctul de vedere în fața Guvernului României. Aurel Onciul a fost reținut la Iași și îndepărtat din Bucovina, unde, cu atitudinea sa, făcuse destul rău românilor din această provincie românească⁸¹.

La 11 noiembrie 1918, armata română a intrat în Cernăuți⁸². Ea a fost așteptată aici de mii de oameni, care au ovaționat cu mult entuziasm și însuflețire. Recepția oficială, prin Consiliul Național Român din Bucovina, în frunte cu Dionisie Bejan și Iancu Flondor, a avut loc în sala festivă din Palatul Național⁸³. Plin de entuziasm, regele Ferdinand trimitea o telegramă lui Iancu Flondor: „Cu cea mai adâncă emoțiune și cu inima plină de bucurie patriotică, primesc știrea că trupele mele au intrat în capitala Bucovinei române, aducând ordine și liniște sufletească pentru toți aceia care în aceste momente istorice au simțit și lucrat pentru îndeplinirea visului secular. Să dea Atotputernicul ca tot poporul din Bucovina să găsească mereu ocrotire, dreptate și libertate sub scutul drapelului național”⁸⁴.

Ordinea fiind restabilită, Consiliul Național Român, asumându-și rolul de Constituantă, a convocat pentru 12 noiembrie 1918 o nouă ședință, la care au participat 34 de membri. S-a votat Legea fundamentală provizorie asupra puterilor Țării Bucovinei, prin care Consiliul Național Român era investit cu putere legislativă și executivă. Conform decretelor emise de Consiliul Național al Bucovinei la 12 noiembrie 1918, președinte al guvernului a fost numit Iancu Flondor (și *ad interim* la justiție), iar miniștri: Sextil Pușcariu (externe), Dorimedont Popovici (interne), Nicu Flondor (justiție și *ad interim* la apărare), Gheorghe Sârbu (agricultură), Radu Sbiera (instrucție), Ipolitarnavski (culte), Maximilian Hacman (comerț și industrie), Vasile Marcu (afaceri sociale și ale alimentării publice), Aurel Țurcan (lucrări publice), Cornel Tanovietchi (comunicație, poștă, telegraf), Octavian Gheorghian (salubritate publică). Pe aceeași dată, Iancu Flondor a dat un apel către popor, în care arăta cât de vitregă a fost soarta Bucovinei până atunci și prezenta acțiunile pe care le făcuse în sprijinul populației românești din Bucovina⁸⁵. Cu excepția Legii fundamentale provizorii, CNR, ca organ legislativ unicameral, nu a votat în această perioadă niciun alt act legislativ, Bucovina fiind supusă legilor austriece rămase încă în vigoare. O dată cu intrarea în vigoare a acestei legi, care urma să asigure conducerea provinciei până la apariția unei legi de acceptare a unirii de către Regatul Român, s-a instaurat perioada de conducere locală prin guvernul Bucovinei, până la 2 ianuarie 1919, când s-a trecut la conducerea provinciei prin ministru-delegat, secretariate de serviciu locale și ministrul pentru Bucovina de la București. În această primă etapă, de trecere a provinciei către administrația românească, guvernul a emis ordonanțe care priveau reglementări executive, administrative și

⁸¹ Teodor Bălan, *Rolul lui Vasile Bodnărescu în preajma Unirii*, apud Petru Rusșindilar, *George Tofan – tribun al românismului în Bucovina*, Editura „Hurmuzachi”, Suceava, 1998, p. 249.

⁸² Dr. Ion Zadik, *op. cit.*, p. 27.

⁸³ George Sârbu, *Amintiri din vremea Unirii*, în „Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”, anul I, nr. 1, 1992, Chișinău, Editura Spafarii, Rădăuți – Bucovina, p. 38.

⁸⁴ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, dosar 32, filele 22–23.

⁸⁵ Ion Calafeteanu, Viorica Pompilia Moisuc, *op. cit.*, p. 280.

legislative. Conducerea provinciei s-a făcut în mod autonom, fără imixtiunea organelor militare române aflate în Bucovina sau a celor centrale de la București⁸⁶.

La 13 noiembrie 1918, în cea de-a treia ședință a CNR, guvernul Bucovinei a depus jurământul în fața președintelui Dionisie Bejan. Iancu Flondor, ca șef al guvernului, a prezentat obiectivele guvernului, expunând programul acestuia⁸⁷. Preocupările principale ale guvernului erau legate de aplicarea unor măsuri în scopul normalizării vieții social-economice. Subliniind caracterul provizoriu al acțiunilor guvernului, în condițiile în care se intenționa întocmirea unui proiect de lege electorală și organizarea de alegeri, Iancu Flondor a dat asigurarea că „vor fi reprezentate toate stările, națiunile și confesiunile în conducerea Bucovinei”, prin pregătirea unor legi electorale „pentru comune și pentru reprezentanțe urbane și rurale, pe baza sufragiului universal, direct și secret [...] cu dreptul de alegere și pentru femei”. Problemele economice ale provinciei urmau să fie soluționate prin „înlăturarea neajunsurilor ce s-au ivit”. Se impunea o redresare a sistemului finanțelor țării, prin constituirea unui buget provizoriu pentru patru ani, contracte de credite, mai ales pentru sprijinirea populației, reorganizarea Băncii Țării ca bancă de stat, înființarea unei filiale a Băncii Naționale Române. În privința agriculturii, guvernul avea în vedere studierea problemelor referitoare la reforma agrară și reorganizarea învățământului agricol. În domeniul instrucției publice, guvernul „va căuta să pună învățământul pe baze naționale, și anume, nu numai pentru români, dar pentru fiecare națiune. Pentru români avem de gând să facem o reformă generală a întregului învățământ primar și secundar, în special în învățământul secundar, pentru introducerea limbii române, ca limbă de propunere. În ce privește celelalte națiuni, guvernul se va pune în legătură cu reprezentanții lor legitimi, pentru a primi directivele în privința reformelor pe care le vor dori ei⁸⁸. La Culte, guvernul a dat asigurări că se va respecta principiul autonomiei, avându-se în vedere „lichidarea legăturilor dintre forul bisericesc și fostul guvern austriac și restituirea Mitropoliei”. În domeniul justiției, se preconiza înființarea unei Curți de Apel la Cernăuți. În scopul menținerii ordinii publice, se avea în vedere reorganizarea jandarmeriei, organizarea unei legiuni bucovinene și a unor trupe de cercetași români, sub conducerea profesorilor și ofițerilor bucovineni. În politica externă, guvernul își propunea să aibă relații strânse cu Regatul României, cu ardelenii și, în măsura posibilităților, cu alte state. Dezbaterile asupra programului guvernului nu au atins problema viitorului politic al Bucovinei, deși nu s-a avansat niciodată ipoteza negării necesității realizării unirii. În intervenția sa referitoare la programul guvernului bucovinean, George Grigorovici a afirmat că acesta era „prea general și nu corespunde timpului. În ceea ce ne interesează ca români, ne așteptăm cu entuziasm la unirea românilor. Unirea trebuie să rămâie un ideal pentru care, dacă

⁸⁶ Rodica Iațencu, *op. cit.*, p. 158–159.

⁸⁷ Radu Economu, *op. cit.*, p. 153.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 154–156.

nu-l vom împlini, nu merităm numele de români. [...] Noi nu putem să facem nimic fără îndrumarea României”⁸⁹.

După prezentarea programului guvernului, au avut loc discuții pe baza acestuia, expunându-se păreri pro și contra, la care președintele guvernului, Iancu Flondor, a răspuns argumentându-și bine ideile⁹⁰. După aceea, Iancu Flondor a fost invitat de guvernul de la Iași să se deplaseze acolo, dar l-a trimis în locul său pe Sextil Pușcariu, cu misiunea de a informa guvernul român că în Bucovina s-a constituit un guvern local, care administra tranzitoriu țara⁹¹.

La 27 octombrie 1918, a avut loc a patra ședință a CNR, la care au participat și refugiații întorși în Bucovina, în numele cărora George Tofan a citit o declarație, îndemnându-i pe toți să își îndrepte gândul spre „viitorul neamului nostru iubit”.

„I. Reprezentanții poporului român din Bucovina întruniți astăzi în ziua de 27 Octomvrie 1918 în Capitala Bucovinei să declare în puterea suveranității naționale constituantă a acestei țări românești.

II. Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu Românii din Transilvania și Ungaria.

III. Spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili o legătură strânsă între toți Românii, constituanta instituie un consiliu național de 48 [de] membri. Acest consiliu ne va reprezenta prin mandatar și la conferința de pace și în afară de el nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărî sau a trata asupra poporului român din Bucovina.

IV. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare care ar ținti la știrbirea Bucovinei. Dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare”⁹².

În numele guvernului, Iancu Flondor a propus convocarea, la 28 noiembrie 1918, a unui Congres al poporului bucovinean, având ca scop „stabilirea raportului politic al Bucovinei față de Regatul Român”, invitând toate naționalitățile din provincie să participe la această acțiune. Nu au răspuns invitației decât reprezentanții germanilor și polonilor. Se convenise ca 12 fruntași din rândurile refugiaților să fie cooptați în Consiliul Național și Congresul General să fie convocat la Cernăuți pentru ziua de 28 noiembrie 1918. Pentru acea ocazie, Iancu Flondor însărcina pe Ion Nistor cu redactarea Actului Unirii⁹³.

Trei zile au fost suficiente pentru pregătirea Congresului, deoarece lucrurile erau de multă vreme lămurite. Lucrările acestuia au fost deschise la 28 noiembrie 1918, de către Dionisie Bejan, în prezența membrilor Consiliului Național Român (74, din care 14 reprezentau guvernul Bucovinei), Consiliul Național Polonez

⁸⁹ Ion Calafeteanu, Viorica Pompilia Moisuc, *op. cit.*, p. 283–308.

⁹⁰ Radu Economu, *op. cit.*, p. 23.

⁹¹ *Ibidem*, p. 24.

⁹² A.N.I.C., Fond Iancu Flondor, dosar 14, fila 44.

⁹³ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 392.

(6 reprezentanți), Consiliul Național German (7 reprezentanți) și a unui număr de 13 primari și reprezentanți ai unor localități de peste Prut, cu majoritate ucraineană. Ca oaspeți, au fost invitați reprezentanți ai armatei române, membrii ai Sfatului Țării din Basarabia (4 delegați) și ai Consiliului Național din Transilvania și Ungaria (3 membri)⁹⁴.

Congresul General al Bucovinei, ale cărui lucrări au început la orele 11.00, în Sala sinodală a Palatului Mitropolitan cu frumoase cuvinte din partea președintelui Consiliului Național Român, Dionisie Bejan, fu, în continuare, prezidat de Iancu Flondor, șeful guvernului. Acesta, urmând la tribună, a mulțumit pentru locul de cinste⁹⁵.

Iancu Flondor a dat cuvântul diferiților reprezentanți veniți la Congres din Ardeal și din Basarabia, subliniind soarta comună a bucovinenilor și basarabenilor. După ce a trecut la ordinea de zi, intitulată *Stabilirea raportului politic al Bucovinei față de Regatul Român*, Iancu Flondor a citit Moțiunea propusă Congresului pentru adoptare.

După ce cele două declarații de adeziune la Unire ale reprezentanților poloni⁹⁶ (Stanislau Kwiatkowski) și germani (Alois Lebouton) au fost primite cu aplauze entuziaste, Iancu Flondor a dat citire Moțiunii Congresului General al Bucovinei, prin care se hotăra: „Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”⁹⁷ și a supus-o adoptării Congresului. Întreaga sală, în picioare, aclama frenetic Moțiunea de Unire, care, astfel, a fost declarată de președintele Congresului ca intrând în vigoare prin adoptarea ei în unanimitate⁹⁸. Reprezentanții celorlalte națiuni conlocuitoare din Bucovina – evreii și ucrainenii – nu au participat la lucrările Congresului. Conducerea Consiliului Național Evreiesc a decis, la 26 noiembrie, să nu trimită nici un reprezentant la Congres. Hotărârea a fost motivată de faptul că evreii nu au primit garanții de la Iancu Flondor, referitoare la păstrarea drepturilor cetățenești prin unirea provinciei cu România. Iancu Flondor a insistat asupra faptului că rezolvarea problemelor naționalităților era de competența guvernului român. Pentru

⁹⁴ Radu Economu, *op. cit.*, p. 37.

⁹⁵ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 395.

⁹⁶ În fața reuniunii, liderul comunității poloneze a citit declarația de adeziune: „Noi polonezii, locuitori de azi ai Bucovinei, legitimăm dreptul nostru străvechi de a trăi în țara aceasta udată cu sângele și presărată cu osemintele cavalerilor poloni... Noi, polonezii bucovineni, salutăm bucuroși ziua sfântă a renașterii României unite. Recunoaștem pe deplin drepturile pământene ale poporului român... asupra Bucovinei. Polonezii bucovineni care aici în țară au dat dovadă de viață națională, în momentul acesta istoric al unirii Bucovinei cu glorioasa țară mamă, dau expresie încrederii lor nestrămutate că poporul român, ținând seama de declarațiile exprese ale guvernului actual, va acorda minorității polone libertatea credinței catolice, libera întrebuintare a limbii polone în biserică și școală...”. Nicolae Dascălu, *Unirea din 1918 și minoritățile naționale din România*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, anul XX, 1983, p. 64.

⁹⁷ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, dosar 14, fila 47.

⁹⁸ Radu Economu, *op. cit.*, p. 38.

a argumenta și susține această moțiune, Ion Nistor a făcut o expunere istorică asupra perioadei de stăpânire austriacă a Bucovinei, recomandând votarea acestui act. În încheierea lucrărilor Congresului, Iancu Flondor a citit telegramele propuse spre a fi adresate regelui Ferdinand, guvernului român și reprezentanților Angliei, Franței, Italiei și Statelor Unite ale Americii de la Iași⁹⁹.

Imediat după adoptarea hotărârii de la Cernăuți, o delegație a românilor bucovineni, condusă de Iancu Flondor, a venit la Iași, aducând oficial la cunoștință guvernului român și a celorlalți factori politici, Unirea Bucovinei cu România¹⁰⁰.

Sever Zotta preciza, într-un articol despre Unirea Bucovinei cu România: „La Cernăuți s-a proclamat în mod solemn și în mijlocul unei însuflețiri extraordinare, ștergerea pentru vecie a hotarelor ce despărțeau de 144 de ani Bucovina de străvechea și neînvinșă Moldova¹⁰¹”.

În telegrama trimisă regelui Ferdinand, Iancu Flondor l-a pus la curent pe „regele tuturor românilor” de evenimentele petrecute cu ocazia Congresului General al Bucovinei. Firește că și regele Ferdinand a răspuns cu o telegramă adresată lui Iancu Flondor, prin care își exprima adâncă emoție ce a simțit-o văzând că visul românilor bucovineni s-a împlinit, înfăptuindu-se Unirea cu patria-mamă. O altă telegramă a fost trimisă președintelui Consiliului de Miniștri din România, la Iași. Iancu Flondor l-a văzut și personal pe rege, cu ocazia aducerii la cunoștință, în mod oficial, a Unirii Bucovinei cu România, ocazie cu care Flondor a rostit un discurs scurt: „Aducem Majestății voastre, rege al românilor, Unirea unei țări întregi, a țării Bucovina¹⁰²”. Regele a răspuns acestei mici cuvântări, asigurându-i pe bucovineni că vor fi înconjurați cu dragoste și cu ocrotire părintească¹⁰³.

Momentul Unirii Bucovinei nu a rămas fără ecou pentru cei care așteptau refacerea României Mari: Astfel: „Studentzimea universitară română de pretutindene adunată în întâiul congres kulturalnatzional va exprima sentimentele sale de devotament dvoastre odrasla cea mai curată prin tradiții și aspirații a urmașilor boerimii moldovene și adevăratul conducător firesc al tuturor românilor din Bucovina și vă asigură de tot sprijinul întru săvârșirea străduintzelor românilor = președinte Ionescu Govora =”¹⁰⁴.

Nicu Flondor îi scrie președintelui Adunării Naționale din Alba Iulia: „Când după o mie de ani de robie sufletul neamului românesc din Transilvania și Ungaria se ridică liber pe voința și puterea sa și-și adună toate forțele pentru a face cel mai înălțător act din istoria poporului românesc de pretutindeni Unirea Ardealului cu

⁹⁹ *Ibidem*, p. 39.

¹⁰⁰ Ion Agrigoroaiei, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. Ecouri în presa din Iași*, în „Codrul Cosminului”, nr. 2 (12), 1996, p. 340.

¹⁰¹ A.N.I.C., Fond *Sever Zotta*, dosar nr. 7, fila 11.

¹⁰² Ion Nistor, *op. cit.*, p. 401.

¹⁰³ Radu Economu, *op. cit.*, p. 40.

¹⁰⁴ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, dosar 18, fila 42.

Patria Mamă, Bucovina unită decurând pe vecie cu același pământ se închină prin rostul meu neștrămutatei energii a leagănelui tuturor Românilor și binecuvântă alături de Domnia Voastră marea zi a desrobirii cetății noastre de baștină. Cu sufletul descătușat de odioasele lanțuri ale tiraniei și perfidiei Vă îmbrățișam cu cea mai sfântă iubire frățească și Vă rugăm să ne sprijiniți cum Vă vom sprijini și noi ca să consolidăm România mare a viitorului pe temeiurile cinstei, muncii și democrației largi”¹⁰⁵.

În legătură cu Unirea Bucovinei cu România, în privința datei acesteia, trebuie subliniat faptul că aceasta s-a hotărât la 27 octombrie 1918, cu ocazia Adunării Naționale, devenită Constituantă. Această hotărâre numai a fost desăvârșită de Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 și și-a găsit consacarea internațională în Tratatul de la Saint-Germain¹⁰⁶.

Prin actul Unirii cu Regatul României, s-a anulat o mare nedreptate istorică, o provincie bogată în monumente istorice, pline de urme ale activității din trecut, locuită de un popor inteligent și energetic, a revenit la țară, de care fusese dezlipită pe vremuri¹⁰⁷.

Iancu Flondor a avut un rol extrem de important în înfăptuirea Unirii cu România din 1918. Când au venit grele încercări ale războiului, Iancu Flondor nu s-a desprins, decât silit, pentru scurtă vreme, de lângă pământul său. A rămas lângă glie să împărtășească soarta ei și a țării sale. A rămas și a așteptat să treacă toate invaziile, căci instinctul său etnic îi spunea că, după toate revărsările de popoare, va veni și liniștea pentru români. Trebuia să fie pregătit și veșnic treaz pentru ca, în momentul hotărâtor, să ajute la făurirea operei mari a istoriei și să îndrepte nedreptățile făcute românilor într-un secol și aproape jumătate. La momentul potrivit, Iancu Flondor a reapărut în arena istorică a neamului pentru a-i conduce destinele¹⁰⁸.

Pe Iancu Flondor nu l-au scos însă la lumină ultimele împrejurări. El a fost șeful vechiului Partid Național și era recunoscut de toți ca singurul conducător al întregii româniimi bucovinene. Nicolae Iorga își amintea cu nostalgie: „Nu voi uita ziua când în colțul meu prahovean, de unde stăruise după puteri, pentru a se trece peste toate deosebirile, am primit din partea lui știrea că Unirea politică a celor de același sânge și cu același drept s-a împlinit”¹⁰⁹.

Omul politic bucovinean a privit cu multă seriozitate rolul său de conducător al destinelor românilor din Bucovina, dorind să organizeze exemplar viața socială

¹⁰⁵ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, dosar 73, fila 5.

¹⁰⁶ Dr. Al Procopovici, *Din vremurile Unirii noastre*, în „Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”, anul I, nr. 1, 1992, Chișinău, Editura Spafarii, p. 43.

¹⁰⁷ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 104.

¹⁰⁸ Grigore Nandriș, *Iancu Flondor (1865–1924)*, în „Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”, anul I, nr. 1, 1992, Chișinău, Editura Spafarii, p. 12.

¹⁰⁹ Nicolae Iorga, *Iancu Flondor*, în „Buletinul Fundației Culturale «Iancu Flondor»”, anul I, nr. 1, 1992, Chișinău, Editura Spafarii, p. 15.

în noile condiții create de prăbușirea Imperiului Habsburgic¹¹⁰. Boierul de la Storojineț și-a păstrat principiile morale, excluzând compromisul, astfel încât nu a acceptat preluarea puterii de la guvernatorul Etdorf împreună cu ucrainenii. Dar trădarea din partea acestui conte nu l-a împiedicat să-l ajute și să-l protejeze până la plecarea lui din Bucovina cu un tren special. Generos, omul politic bucovinean și-a ajutat adversarii.

Iancu Flondor a revenit în viața politică a Bucovinei în mod glorios, legându-și numele de împlinirea visului românilor bucovineni. Datorită acestei realizări, a fost numit „omul providențial al Bucovinei”.

---

¹¹⁰ Mircea Grigoroviță, *Învățământul în Nordul Bucovinei (1775–1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1993, p. 48.